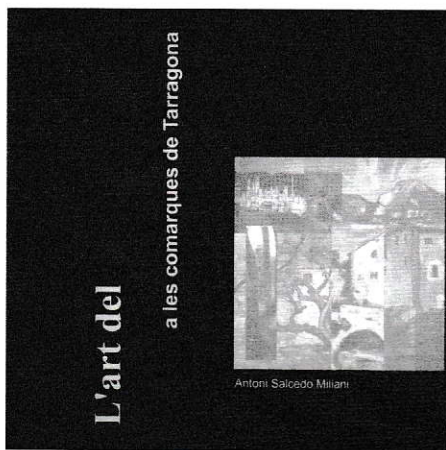

Biblioteca

SALCEDO MILIANI, Antonio. *L'Art del segle XX a les comarques de Catalunya.*

En la introducció, l'autor manifesta quin és el seu objectiu. Amb el seu treball no pretén només, que no seria poc, relacionar i analitzar els artistes i les seves obres. No. L'objectiu va més enllà i se centra en la reconstrucció d'una part de la història cultural de les nostres comarques. És una història de l'art contextualitzada en la història política, social i econòmica del país. Però, a més, també aborda l'anàlisi de cent anys d'història d'una bona part del teixit associatiu cultural a les comarques de Tarragona.

L'obra d'art, com diu Giulio Carlo Argan, no és un fet estètic que també té interès històric; és un fet que té valor històric, l'obra d'un artista és una realitat històrica. Per tant, cal que s'expliqui històricament, de la mateixa manera que s'expliquen històricament els fets de la política, de l'economia, de la societat i de la ciència.

Tanmateix, no podem caure en el parany de considerar que les manifestacions artístiques són només una conseqüència lineal i immediata del context social. Ara bé, com

manifesta Alexandre Cirici, l'impuls artístic, la capacitat creadora i l'espontaneïtat artística no neixen mai en un buit social sinó que són fenòmens socials, forjats al caliu d'una determinada estructura social i econòmica.

El llibre que comentem és una obra rigorosa de recerca i anàlisi. Però, a més a més, és un treball valent que assumeix un repte i un risc afegits. El repte que representa elaborar una síntesi sobre l'art contemporani a les comarques de Tarragona quan la bibliografia fins ara existent és molt limitada i, per tant, les informacions, pautes o directrius prèvies amb les quals l'autor ha pogut comptar inicialment eren del tot insuficients. La recerca, doncs, ha estat obligada i exhaustiva. I un risc. El risc d'acceptar i aconseguir tractar l'art dels darrers vint anys i arribar fins a l'any 2000. No és fàcil ni còmode per a un historiador analitzar el passat més immediat, amb una perspectiva molt curta de temps, tot intentant que les vivències i les percepcions pròpies no deformin ni determinin el resultat final. La lluita contra la subjectivitat i l'obligació d'establir un criteri deu haver estat una constant i ben segur que ha comportat un esforç suplementari. Dit d'una altra manera, ens imaginem els riscos que assumeix un historiador que decideix explicar la història política dels darrers vint anys a les nostres comarques?

L'autor, però, reuneix les condicions per assumir aquest repte i aquest risc. El Dr. Antonio Salcedo Miliani, format a la Universitat de Caracas i des de fa uns quants anys professor titular d'Art del Segle XX de la Universitat Rovira i Virgili, és autor o coautor d'onze llibres i ha publicat nombrosos articles especialitzats. D'altra banda, durant dos anys va ser col·laborador del *Diari de Tarra-*

gona i actualment escriu la crítica d'art del *Punt Diari*.

El llibre, tal com queda definit en el mateix títol, ens acosta al món de l'art que ens és més proper, a l'espai de les comarques de Tarragona, i, en el temps, al segle que fa poc hem deixat endarrere. Un segle xx, denominat per Hobsbawm, com el segle dels extrems, meravellós i abominable alhora. Capaç, d'una banda, de generar uns avenços culturals, científics i tecnològics que no es podien ni albirar en el seu inici i, d'altra banda, de registrar la vergonyosa xifra de més de dos-cents milions de víctimes de la bogeria i l'ambició humana. Tot un segle, cent anys. Un període ampli que es veu travessat per una profunda modificació de les mentalitats i de les estructures socials i econòmiques. Un passat recent en el qual sembla que progressivament tot s'accelera. No en va, el segle xx registrarà la major varietat de moviments artístics de la història de la humanitat.

A Catalunya, i per tant a les comarques de Tarragona, l'esdevenir històric del segle xx ha marcat la dinàmica de la producció artística. La situació creada per la guerra de 1936-1939 i els seus llargs efectes és en bona part responsable, com es pot copsar al llarg del llibre, de l'evolució anòmala de les nostres arts plàstiques. L'autor ens proposa un recorregut a través del temps dividit en cinc apartats: els inicis (1900-1931), la segona república i la guerra civil (1931-1939), la postguerra (1939-1959), els anys del desenvolupament (1959-1979) i, finalment, les dues darreres dècades (1980-1999).

Dins de cada un d'aquests períodes el text ens porta cap als nuclis urbans de Tarragona, Reus, Tortosa i Valls. L'itinerari, però, vindrà assenyalat segons la rellevància que cada ciutat registra en el corresponent espai cronològic. Quatre estacions obligades en el viatge per l'art del segle xx, a les quals s'afegirà Amposta en les darreres dues dècades. Un cop s'atura en cada població, Antonio Salcedo s'endinsa en l'entramat local format per institucions, organismes, entitats i col·lectius que malden per promoure la creació, l'exhibició i la formació artística. Resseguint l'activitat cultural d'aquests centres i interrelacionats amb aquesta, trobem els artistes i la seva obra. L'estructura del text que ha definit l'autor, per tant, és clara: els períodes històrics, les ciutats, els col·lectius ciutadans i, finalment, l'artista i l'obra.

Certament, el procés de creació d'un artista és un fet individual, en el qual es treballa en solitud. També és cert que molts d'aquests artistes es formaran a Barcelona, Madrid, París o Roma. Així mateix, la seva obra, en moltes ocasions, serà valorada a Barcelona, a Catalunya, a l'Estat espanyol o fins i tot tindrà una projecció internacional. Però allò que in-

teressa aquí, en aquest llibre, és l'àmbit local o comarcal. La formació rebuda a les nostres comarques, la possibilitat de treballar i d'exposar a les nostres ciutats o, fins i tot, en el cas dels artistes que viuen fora, la relació mantinguda amb el seu lloc d'origen. O bé, a la inversa, els artistes de fora que han deixat o deixen la seva petjada en les nostres contrades i que s'han inspirat en la gent i la terra. Entre d'altres, Picasso, Joan Miró, Joaquim Mir, Apelles Fenosa o Daniel Argimon.

Ultrapassa l'objectiu d'aquesta ressenya resseguir l'extensa relació d'artistes de les nostres comarques, bàsicament pintors i escriptors, que han farcit el segle xx. Cal cercar-los en el llibre. M'interessa més valorar quin paper han jugat les ciutats de Tarragona, Reus, Tortosa i Valls com a centres de producció artística, des de tres àmbits concrets i interrelacionats: l'exhibició (és a dir la programació d'exposicions i els equipaments per produir-les), la formació (això és l'ensenyament reglat o els cursos, conferències i revistes) i la creació (entesa com totes aquelles actuacions que estimulen els artistes: beques, medalles, premis, etc.).

En els inicis, entre 1900 i 1931, gairebé només es pot parlar d'exhibició. Cal destacar l'efervescència d'una societat civil, dirigida per una minoria culturalment inquieta de la mitjana burgesia, que, mitjançant exposicions periòdiques, donarà a conèixer l'obra dels artistes coetanis. Associacions com el Centre de Comerç i l'Ateneu a Tortosa; el Centre de Lectura a Reus; l'Ateneu, el Cercle Artístic, el Centre Industrial o el Foment d'Estudis a Tarragona; i les entitats Arts i Lletres, Amics de l'Art i els Amics de les Belles Coses a Valls.

La política cultural de les administracions públiques serà gairebé nul·la i es limitarà a concedir algunes beques de formació en centres de fora de les comarques de Tarragona, atesa la manca d'escoles en el territori.

Entre 1931 i 1939, durant els anys de la Segona República, és la formació dels artistes la que registra una embranzida espectacular. Em refereixo, bàsicament, a l'experiència avantguardista que va representar el Taller Escola d'Art de Tarragona. La proclamació del règim republicà havia donat el tret de sortida a una revolució popular i urbana, progressista, catalana, liberal i laica.

Un alcalde motivat per l'art, Pere Lloret; un conseller de Cultura disposat a descentralitzar el món cultural reclòs a Barcelona, Ventura Gassol, i dos artistes reconeguts disposats a transmetre el millor que tenien, el pintor Ignasi Mallo i l'escultor Joan Rebull. La confluència d'interessos d'aquests quatre personatges convergirà en la ciutat i aconseguirà que amb menys d'un any i mig el Taller Escola d'Art de Tarragona esdevingui una realitat. Fou, veritablement, una experi-

ència excepcional. Una experiència que encara avui pot continuar servint com a referent per a les administracions. Dissortadament, les bombes, la derrota, la repressió i l'exili estroncaren de forma violenta la dinàmica cultural que s'havia encetat.

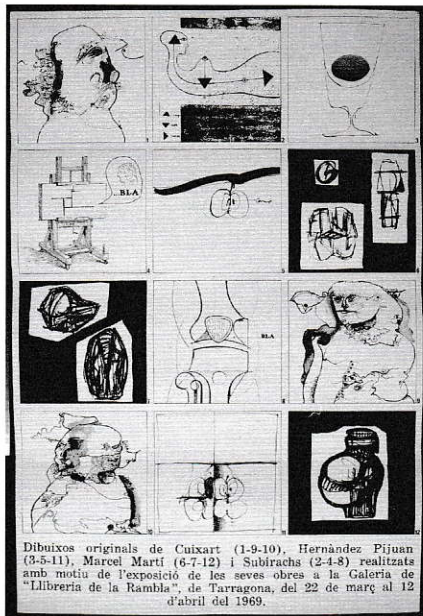
La situació de postguerra i la llarga repressió dictatorial, entre 1939 i 1959, provocaran la confusió, l'aïllament, el desencís i, fins i tot, la por en el món de la cultura. L'escriptor Dan Frank diu "un món sense art seria un món cec a ell mateix. Estaria tancat entre els límits d'unes regles simplistes. Per això els totalitarismes, quan s'estableixen, censuren, prohibeixen i cremen. Així treuen els ulls al pensament, al somni, a la memòria i a l'expressió de les diferències. La terra on creixen els artistes."

Aquest període es caracteritza per la tutela de les administracions públiques franquistes pel que fa a la promoció de l'exhibició, de la formació i de la creació. El departament de plàstica de la Jefatura Provincial del Movimiento o la Delegación Provincial de Educación de FET y de las JONS organitzaran exposicions. L'any 1946 es crearà la nova Escola Taller d'Art de la Diputació de Tarragona i s'afavorirà la creació mitjançant la convocatòria oficial de les medalles Fortuny, Tapiró i Julio Antonio.

En uns anys en els quals les avantguardes artístiques són considerades com a expressió de la conspiració internacional comunista i judeomacònica, la força creativa d'alguns artistes s'esmicolarà inevitablement entre les esclètxes del règim. Tal com diu Alexandre Cirici, l'art neix d'una necessitat, i en aquell temps la necessitat era evident. Al marge del món oficial del règim, en aquell desert cultural, com a alenades d'aire fresc, sorgiran les activitats del Círculo Artístico a Reus, l'Associació d'Amics de l'Art i el Grup del Dimecres a Tarragona, el Cercle Jaume Huguet a Valls, i el Círculo Artístico i el Club Universitario a Tortosa. Aquesta ciutat, Tortosa, com diu Antonio Salcedo, registrarà un intens formigueig cultural i esdevindrà el lloc més inquiet i agosarat de la província.

Dos col·lectius, però, varen ser especialment audaços en aquells anys. D'una banda, la Peña Artística l'Olla de Valls, creada l'any 1946 i que en el seu text de constitució declara com a objectiu "separar-se del ramat humà i anar contracorrent de la majoria". D'altra banda, el Grup Delta 51 de Tortosa, que ja mantenia relacions amb Dau al Set de Barcelona o el grup El Paso de Madrid.

Els tortosins de Delta 51 deien "amamos lo moderno porque cada época precisa de sus propios medios de expresión". Només van durar cinc anys, però la seva llavor va continuar germinant.

Dibuixos originals de Cuixart (1-9-10), Hernández Pijuan (3-5-11), Marcel Martí (6-7-12) i Subirachs (2-4-8) realitzats amb motiu de l'exposició de les seves obres a la Galeria de "Llibreria de la Rambla", de Tarragona, del 22 de març al 12 d'abril del 1969.

Entre 1959 i 1979, els anys qualificats com del desenvolupament econòmic, el període es caracteritza, d'una banda, per la crisi de les medalles convocades i la progressiva pèrdua de control per part dels estaments oficials i, de l'altra, per la consolidació d'un antifranquisme artístic i cultural.

És interessant assenyalar com l'exhibició, és a dir, les exposicions, passaran a mans de la iniciativa privada. Es creen nous espais i galeries com els de la Llibreria Guardias, la Galeria Fort i la Llibreria La Rambla a Tarragona, la Galeria Ars a Valls i la Galeria Anquin's a Reus. Uns espais més avantguardistes que d'altres, però, en tot cas, finestres obertes al fet artístic.

Paral·lelament, els grups d'artistes i activistes culturals més avançats esdevindran especialment actius. Es mantindran fermes davant d'uns mitjans de comunicació que els consideraven d'orientacions fosques i malaltisses i enfront de l'actitud indiferent d'un públic gens format que no els entenia.

Cal esmentar, entre d'altres, el Cercle Pere Johan i el Grup 7 de Tarragona, el Grup Un Nus de Valls i el Grup d'Ara de Reus. Per a alguns d'aquests grups l'art esdevé un instrument més de la lluita antifranquista. És el cas del Col·lectiu Macla 65 de Tortosa, del qual foren empresonats quatre dels seus membres.

És obvi que la instauració de la democràcia, sortosament, va assenyalar l'inici de la normalització de la dinàmica de producció artística.

Les administracions públiques, ara al servei del ciutadà, mantenen els centres de formació artística que tenien i en creen de nous. Les convocatòries de les biennals d'art es consoliden i n'apareixen d'altres. El Museu d'Art Modern de Tarragona esdevé una realitat.

Sorgeixen experiències molt interessants i avantguardistes, com el Tinglado 2 del Moll de Costa a Tarragona, Vespella de Gaià o la Capella de Sant Roc a Valls. Iniciatives privades, agosarades com el Grup SIEP de Reus o amb més trajectòria com la Gent del Llamp a Tarragona. Tot plegat, com manifesta Antonio Salcedo i amb diferents matisos, el balanç de les dues darreres dècades ha estat positiu.

Tanmateix i malgrat l'èxit de vendes dels supermercats d'art de Barcelona, el que encara no ha pogut resoldre l'art contemporani és la incomprensió de bona part de la població. Cal no només formar els creadors sinó també el públic que ha de gaudir del seu treball.

La col·laboració entre la Diputació, l'Ajuntament, l'Autoritat Portuària de Tarragona i Arola Editors possibilita, en el seu moment la reeixida exposició sobre l'Art del segle xx a les nostres comarques. Ara, com a culminació del projecte, tenim a les mans el llibre del professor Antonio Salcedo.

Amb aquest treball, a partir d'ara, la història de l'Art català ja no tindrà excusa per ignorar la realitat d'aquest art, entre cometes, perifèric. Convé que no estalviem esforços per tal que no s'hagi d'esperar un altre segle per arribar a reconèixer i valorar la dinàmica artística de les nostres comarques. Les avantguardes, artístiques o d'un altre caire, sempre molesten, però amb el temps la societat les acaba reconeixent i, fins i tot, integrant. Sortosament, atès que l'expressió artística ajuda a fer homes i dones millors.

JORDI PIQUÉ PADRÓ

